Les Matines de Nadal a les Illes Balears
Un dels orígens del teatre religiós a Europa
(Drama litúrgic del Cicle de Nadal)

© 2010 dels textos: els autors

Idea: Josep Obrador i Cladera
Traducció del text: Mn. Pere Llabrés i Martorell (†)
Composició musical: P. Antoni Martorell i Miralles (†)
Adaptació teatral i revisió del text: P. Ramon Ballester i Vives
Illustracions: Joan Guerra i Oliver
Fotografia: Jaume Gual i Martorell

Coordinadors: Josep Obrador i Cladera, Pere Cortada i Obrador

Disseny de la coberta: Documenta Balear SL
Illustració de coberta: *Les Matines de Nadal,* Joan Guerra, 2010

Propietat de la present edició:
Edicions Documenta Balear
Sant Miquel, 5, 1 • 07002 Palma (Balears)
Tel. 31 971 718 123 • editorial@documentabalear.cat
http://www.documentabalear.cat

Primera edició: desembre de 2010

Fotocomposició: Documenta Balear SL
Impressió: Gràfiques Mallorca

ISBN 978-84-15081-46-3
Dipòsit Legal PM-1.867-2010

Amb el suport

Consell de Mallorca
Departament de Cultura i Patrimoni

Associació d'Antics Blauets

TAULA

PRÒLEG
Xavier Carbonell Castell
9

ORIGEN DE LES MATINES DE NADAL A LES ILLES BALEARS
Josep Amengual i Batle
19

UN CANT ANOMENAT GREGORIÀ
Sebastià Melià i Mora
63

LA PROCESSÓ DELS PROFETES
Francesc Ramis i Darder
79

L'OBRA MUSICAL D'ANTONI MARTORELL EN LES MATINES DE NADAL A LES ILLES BALEARS
Arnau Reynés i Florit
127

LA MEMÒRIA DELS MINISTRILS
Josep Rotger i Martínez
139

EL CANT DE LA SIBILLA A LA LITÚRGIA MEDIEVAL MALLORQUINA
Gabriel Seguí i Trobat · Francesc Vicens i Vidal
157

ROSSELLÓ I VAQUER, Ramon; PARETS I SERRA, Joan. *Notes per a la Història de la Música a Mallorca* (5 toms). Mallorca: Centre de Recerca i Documentació Històrico-musical de Mallorca («Col·lecció Música», 3), 2003.

ROTGER MARTÍNEZ, Josep; ALONSO SUÁREZ, Joan-Ignasi. *De joglars e ministrils*. Palma: Documenta Balear i Consell de Mallorca, 2007.

TORRES I PETERS, Francesc Xavier. *Música i músics a l'Eivissa dels segles XVI, XVII i XVIII*. Eivissa: Mediterrània, 2002.

EL CANT DE LA SIBIL·LA A LA LITÚRGIA MEDIEVAL MALLORQUINA

GABRIEL SEGUÍ I TROBAT / FRANCESC VICENS I VIDAL

El Cant de la Sibil·la a la vigília de Nadal era un dels trets característics de la litúrgia mallorquina abans de la reforma de la litúrgia disposada pel concili de Trento (1545-1563). Sovint es parla del teatre litúrgic quan s'al·ludeix a la Sibil·la i a escenificacions per l'estil; en realitat, hauríem de parlar més aviat d'una «litúrgia teatralitzada», perquè els qui la duien a terme no eren actors professionals, sinó els concelebrants en l'acció litúrgica; per això, cantaven la Sibil·la els clergues o també infants del cor, i no dones, simplement perquè aquestes no tenien encomanats ministeris litúrgics.

La Sibil·la es cantava, no a la celebració de la missa anomenada del gall, com actualment, sinó que el seu lloc propi eren les matines, que és la pregària de les hores litúrgiques que es feia en plena nit; aleshores, la nostra missa del gall ha manllevat el nom de «Matines» a la dita oració nocturna. Les matines en sentit estricte consistien en la recitació d'una sèrie de lectures –anomenades lliçons– de la Bíblia i de grans escriptors eclesiàstics –els anomenats Pares de l'Església–, que mesclades amb el cant de salms i altres peces, s'estructuraven en parts anomenades nocturs. La lliçó que precedia el Cant de la Sibil·la s'atribuïa tradicionalment a sant Agustí, encara que és del bisbe Quodvultdeus de Cartago (segle V).

Es tracta d'un sermó titulat originalment *Contra Iudaeos, Paganos et Arianos*. L'autor esmenta diverses profecies sobre la vinguda del Messies que fa recitar d'una manera retòrica als personatges a

qui atribueix els comentaris (per aquest ordre: Isaïes, Jeremies, Daniel, Moisès, David, Habacuc, Simeó, Zacaries, Isabel, Joan Baptista, Virgili i Nabucodonosor). La darrera profecia la formula la sibil·la Eritrea, que recita un passatge dels *Oracula Sibyllina* en què apareixia un acròstic grec de significat cristià (les inicials dels vint-i-set versos hexàmetres traduïdes volen dir: *Jesús Crist Fill de Déu Salvador*) que podem llegir en part i en la versió llatina a *La Ciutat de Déu* de sant Agustí.[1]

Des del segle X podem trobar versions de la intervenció de la Sibil·la dins aquest sermó en llatí a Catalunya, Castella, Itàlia i França. Les primeres versions en català són de finals del segle XIV o principis del segle XV. Segons la *Consueta de tempore* de la Seu de Palma del segle XIV, es cantava la Sibil·la des de després de la conquesta del rei en Jaume I. De la corona catalanoaragonesa arribaren breviaris i leccionaris que contenien els versos del cant, i segons un afegitó de 1433 a la dita *consueta*, durant la novena lliçó de les matines del dia de Nadal es duia a terme la *processó de profetes* o *representació de personatges* que eren interpel·lats per sant Agustí; en aquesta processó hi participava el personatge de la Sibil·la, que era un nin vestit de dona que cantava la vinguda del Judici alternant-se amb dos capellans que formaven el cor. O també es llegia tota la novena lectura de les matines fins a arribar a la interpel·lació de la Sibil·la, que en aquest cas cantava els versos llatins *Judicii signum: tellus sudore madescet* o la versió catalana *Lo jorn del judici*.

Que la Sibil·la no es cantava a la missa de l'alba o del gall és ben clar al Missal mallorquí de 1506: la Sibil·la no hi apareix enlloc; naturalment, perquè quan es deia la missa primera de Nadal, que és allò que registra el missal, la Sibil·la ja s'havia cantat. Per tant, el cant de la Sibil·la en el lloc on nosaltres el situam, és una innovació ben moderna: data de després de l'aparició del Missal romà de 1970; i quan s'incorporà definitivament a la litúrgia reformada segons les

disposicions del concili de Trento, es cantava en els moments previs a la celebració de la missa.

Els testimonis de l'antiga litúrgia celebrada a Mallorca que examinarem són les consuetes, o llibres de costums litúrgics, de la Seu i el Breviari mallorquí de 1506. La *Consueta de tempore*, del segle XIV, diu que, mentre el bisbe llegeix la novena lliçó de les matines, sis capellans pugen a la trona i dos d'ells canten en veu alta: *Signum judicii*. I el cor respon: *Signum judicii*. Aleshores, els sis capellans, de dos en dos, diuen tots els versets, a la fi de cadascun dels quals el cor respon: *Signum judicii*. En acabar tots els versets, també el bisbe acaba la lliçó. La Sibil·la, doncs, es canta en llatí, és com una falca dins el sermó llegit pel bisbe, en forma de diàleg escenificat entre diversos actors clergues, situats en llocs diferents de la catedral encara que pròxims al cor, que en aquell temps estava situat enmig de la nau central, mirant cap a l'altar major. El poble assistent es limitava a estar expectant, sense poder participar gaire de l'espectacle, perquè es cantava en una llengua estranya i amb una melodia només apta per a gent preparada.

Aquest mateix esquema es repeteix, en línies generals, en l'apèndix del segle XV *Consueta de tempore* amb elements molt interessants. En primer lloc, hi compareix la Processó dels Profetes de l'Antic Testament, que són interrogats davant el bisbe per un prevere representant sant Agustí. Després de la desfilada dels profetes –si es feia, perquè no era obligatòria–, sortia la Sibil·la, que podia esser cantada per un infant bellament vestit, o per dos primatxers, si no havien pogut trobar cap al·lot. De tota manera, aquest nin era, indubtablement, un dels *pueri* que cantaven habitualment en els oficis catedralicis.

A la *Consueta de sagristia* de 1511, escrita en un bell català pel gran liturgista Mn. Joan Font, àlies *Roig*, l'esquema de la Processó dels Profetes, seguida del Cant de la Sibil·la, ja està ben consolidat

i definit. Aquest testimoni és important, perquè ens mostra l'estat de la qüestió abans de la reforma tridentina. La Sibil·la hi surt en processó des de la sagristia davant el canonge que llegirà l'evangeli i precedida a la vegada per trompes i quatre escolans amb cirials i l'encenser. El cant devia esser potser en llatí i no es precisa qui el durà a terme. La Sibil·la anava acompanyada de quatre escolans, dos amb canelobres i dos amb encensers. Tan popular es va fer aquesta representació, que també es duia a terme el dia de les festes més assenyalades del calendari litúrgic. L'únic indici que tenim d'aquestes sibil·les que es representaven al marge de la vigília de Nadal és una dramatització de la llegenda de l'*Ara Coeli*, datada a Búger el 1599 i d'un auto nadalenc de 13 de gener del mateix any.[2]

Crida l'atenció el progressiu procés de teatralització del Cant de la Sibil·la a les tres consuetes: segons la *Consueta de tempore*, la canten capellans amb els ornaments litúrgics habituals, les capes pluvials, com si la Sibil·la fos un responsori o una antífona més, que es cantava amb aquesta indumentària. En canvi, ja a l'apèndix tardà de la *Consueta de tempore* apareix un nin amb una indumentària no pròpiament litúrgica –el vestit bell–, és a dir, *teatral*, perquè allò que hi compta és la vistositat i no la indicació del ministeri litúrgic de l'intèrpret. I aquest procés arriba a la seva culminació a la *Consueta de sagristia*, quan la Sibil·la ha adquirit una personalitat pròpia i autònoma; ja no importa qui la canta: és simplement ella. Diria que hi pot haver una certa influència d'altres representacions litúrgiques com la del Bisbetó, que es feien també a la Seu, en la manera de vestir la Sibil·la d'una manera més cridanera i més acostada al teatre que a la litúrgia.

El Breviari mallorquí de 1506, segurament preparat per Mn. Roig mateix, també duu el Cant de la Sibil·la en llatí. És significatiu que ho faci, perquè, per més que fos un llibre usat correntment en les celebracions públiques, tant a la Seu com als monestirs i esglésies de la diòcesi, en realitat estava pensat principalment per al rés en privat dels capellans, molts dels quals havien de resar tots sols per diverses circumstàncies. Es tracta d'un indici de fins on havia penetrat en la litúrgia de Mallorca l'avès de cantar la Sibil·la. Clar que, en la recitació privada de les matines, la Sibil·la era simplement llegida en veu baixa, com es llegien els llibres aleshores, però tot plegat contribuïa a mantenir la seva presència com un element important de la litúrgia nadalenca.

Les prohibicions de la sibil·la

La posterior prohibició –temporal– de la Sibil·la va dependre particularment de la interpretació que feren els successius bisbes mallorquins de les normes del concili de Trento. Per aquesta causa, no es pot dir que el dit concili prohibís la Sibil·la. D'altra banda, com que, a les matines del Breviari romà de 1568, que s'imposà arreu de la Cristiandat, ja no hi havia la lliçó atribuïda a sant Agustí, lògicament el cant de Sibil·la va perdre la seva justificació litúrgica i sols la pressió popular va aconseguir salvar-la a Mallorca.

La participació del poble en les celebracions on intervenia la sibil·la degué ser molt apassionada, ja que des de la segona meitat del segle XVI començam a trobar els documents que la prohibien, al·legant els enrenous i el bullici que feien els feligresos quan cantava la Sibil·la: el primer fou de 1572. El cànon conciliar advertia que s'havien de bandejar de la missa les músiques i accions no purament religioses, i també les representacions i els drames. Tres anys després es tornà a formular un escrit en què autoritzava el cant després de constatar que en altres indrets no s'havia suprimit. I la següent i darrera formulació de prohibició fou del 1666, tal i com mostra el llibre comú de la cúria eclesiàstica (1663-1669):

«Por cuanto se ha experimentado los grandes inconvenientes que resultan en offensa de Dios Nuestro Señor en las representaciones que se hacen de la Sibil·la en cualquier fiesta y de Navidad, por tanto a pedimento e instancia del Procurador Fiscal de nuestro Tribunal eclesiàstico, ordenamos y mandamos a todos los dichos rectores, curas y demás superiores y superioras de conventos que en pena de escomunión mayor latae sententiae ipso facto incurrenda no hagan sibillas ni otras representaciones en sus iglesias ni a otros permitan hacerlas, sin expresa licencia nuestra por escrito como así convenga al servicio de Dios nuestro Señor.»[3]

Però les pressions per reinstaurar el cant, tal i com mostra el següent text, foren tan evidents que les disposicions sinodals de l'any 1692 anul·laren l'ordre de 1666 i s'autoritzà de bell nou únicament en la vigília de Nadal:

«Ecclesias esse orationis domos, a quibus omnis tumultus, et cum nobis notum fuerit quendam abussum in eis perseverare, nimirum in vigilis aliquorum sanctorum decantari sibillas, quod potius ad risum, strepitum, colloquia, et confusionem quam ad devotionem movet (approbante Synodo) ordinamus ut in posterum sibillae in nullis Ecclesiis nostrae Diocesis decantentur extra vigiliam Nativitatis Domini Nostri Iesu Christi. Haec enim propter laetitiam tanti Salvatoris, est dies magna, quae cordis lacrymis celebranda est propter maximum beneficium, et praesumi non potest nocte ista fidelium animos distractioni esse deditos quando memoriam judicii audiunt; in qua decantari sibillas permittimus, in reliquis vero diebus ita prohibemus ut canentibus poena carceris per octo dies ipso facto infligetur, et permittentibus, seu Ecclesiam rectoribus, et Pastoribus, poena, pro ut de jure erit, comminatur».[4]

Des d'aleshores no s'ha trobat cap altre document que anunciï la prohibició de la representació del cant i cal suposar que s'ha

cantat ininterrompudament fins avui. A més a més, en algunes parròquies de l'illa es va continuar cantant el dia dels Reis i actualment a pobles com Muro, Petra o Santa Maria del Camí es canta per l'Epifania.

* * *

Actualment el Cant de la Sibil·la que es canta a Mallorca ha esdevingut un símbol d'identitat cultural, i és per això que la Sibil·la està vivint un procés de revaloració que la converteix en un producte cultural emblemàtic. Actualment és un símbol identificador de Mallorca, tot i que e els segles XI i XII la seva representació era habitual arreu d'Europa. El fet que sigui un símbol es deu al seu tret d'exclusivitat que –juntament amb la ciutat de l'Alguer i Braga, Portugal– és continuadora d'aquesta tradició. Aquest fet és aprofitat des de diversos àmbits (turisme cultural, àmbit de l'educació o política de representativitat) per fer de la sibil·la un emblema de mallorquinitat. Que sigui un tret de diferencialitat ha provocat que des de cercles intel·lectuals i polítics es potenciï el seu valor emblemàtic. Per aquest motiu els esforços institucionals apunten en una direcció que fan del Cant un valor patrimonial atribuint-li la categoria de Bé d'Interès Cultural (BIC). Tanmateix, avui en dia el Cant de la Sibil·la té una gran diversitat d'expressions que la dinamitzen i li donen continuïtat. En aquest sentit el Cant respon constantment a processos d'adaptació i de funcionalitat que fa que s'hagi d'adaptar a noves situacions que esdevenen vàlides i indispensables per dibuixar el panorama actual de la Sibil·la.[5] Per tant, el Cant no és reduïble a un estereotip sinó més aviat esdevé una expressió amb una gran diversitat de representacions, obert a múltiples vivències i a maneres d'imaginar-lo, fet que constitueix el veritable patrimoni oral immaterial del Cant.[6]

APÈNDIX
LA PROCESSÓ DELS PROFETES I LA SIBIL·LA A LES CONSUETES MEDIEVALS DE LA SEU DE MALLORCA

CONSUETA DE TEMPORE DEL S. XIV
(ACM, Ms 3.412)

IN DIE NATALIS DOMINI.
AD MATUTINUM.

/f. 19r/ Nonum responsum *Gloria in altissimis*, et iteretur a precentoribus. Et postea dicatur verbeta, et dum dicitur versus *Ave gracia plena*, flectant genua tam illi qui dicunt verbeta quam illi qui sunt in choro, et stent genibus flexis quousque versus fuerit dictus. Dum dominus epischopus incipiet dicere, pro nona leccione legenda, *Jube Dopne*, prelatus aliquis qui sit in choro vel canonicus vel primicherius dicat, alta voce, *Ora pro nobis, pater*. Et dominus epischopus dicat benediccionem *Sancta Maria, Virgo virginum*. Et dum dominus epischopus dicet leccionem, sex presbiteri ascendant trunam, et duo incipiant alta voce *Judicii signum*, et chorus respondeat *Judicii signum*. Et predicti sex presbiteri, bini et bini, dicant omnes alios versus, et in fine cuiuslibet versi, chorus respondeat *Judicii signum*. Et finitis omnibus versibus, epischopus finiat leccionem.

Traducció

Es fa el novè responsori, *Gloria in altissimis*, que és repetit pels primatxers. Després es diu la verbeta, i quan se'n recita el verset *Ave gratia plena*, s'agenollen tant els qui diuen la verbeta com els qui són presents al cor, i estaran agenollats fins que s'hagi dit aquest verset.

Quan el senyor bisbe comença a dir, per llegir la lliçó novena, *Jube Dopne*, un altre prelat que sigui present al cor, o bé un canonge o un primatxer, diu, en veu alta, *Ora pro nobis, pater*. I el senyor bisbe diu la benedicció *Sancta Maria, Virgo virginum*. I mentre el senyor bisbe diu la lliçó, sis preveres pugen a la trona i dos d'ells comencen en veu alta *Judicii signum* i el cor contesta *Judicii signum*. Aleshores, els dits sis preveres, de dos en dos, diuen la resta dels versets, a la fi de cadascun dels quals el cor respon *Judicii signum*. I acabats tots els versets, el bisbe acaba també la lliçó.

Apèndix del s. XV

IN DIE NATHALIS DOMINI AD MATUTINAS

/f. 171v/ Prelatus episcopus procedat ad lectionem *Inter presuras et angustias* usque ad illim locum *Sancte Augustine, interroga prophetas, sancte Augustine*. Et episcopus vel canonicus [...] respondeat unus ebdomadarius vel alius presbiter bonus cantor, indutus capa alba, stans in pervulo in illo ambone ubi est assuetum cantare epistolam, et dicat cantando in sonum lectionis: *Adsum, pater*. Et episcopus vel canonicus cantet *Interroga prophetas*. Et tacet. Et tunc dictus presbiter qui est sanctus Augustinus procedat ad interrogationes prophetarum secundum suum cartellum. Et dominus episcopus expectet ibi usque dictas interrogationes fuerint complete. Et finito sermone beati Augustini cum illis interrogationibus sicut notatum est in legendario, procedatur usque ad conclusionem nove lectionis. Verum quando non fuerint interrogationes neque sermo sancti Augustini non legitur cum representatione personarum, legitur tota nova lectio continuo more aliarum lectionum usque ad interrogationem Sibille. Et tunc puer ille, ornatu pulcre domicelle, vel alii

loco eius cantet illos versus sibillinos qui incipiunt *Iudicii signum* sive expositionem illorum, scilicet *Al iorn del* /f. 172r/ *iudici*, etc., in trona; et alii presbiteri et clerici de circunstantibus respondeant illi puero induto. Sed si non invenerit, dicatur a duobus primitxeriis in ambone ubi est assuetum est cantare responsum epistole, cum capis albis, et unus dicat unum versum et alter alium versum usque in finem.

Traducció

El prelat bisbe procedeix a llegir la lliçó *Inter presuras et angustias* fins a aquell punt on es diu *Sancte Augustine, interroga prophetas, sancte Augustine*. I el bisbe o un canonge [...] respon un domer o un altre prevere bon cantador, vestit amb capa blanca, estant a la trona, en aquell ambó on s'acostuma a cantar l'epístola, i digui cantant, en to de lliçó: *Adsum, pater*. I el bisbe o un canonge canta *Interroga prophetas*. Aleshores calla. Mentrestant, el dit prevere qui fa de sant Agustí, procedeix a fer l'interrogatori dels profetes segons el seu guió. I el senyor bisbe espera aquí fins que s'haurà completat l'interrogatori. Acabat el sermó de sant Agustí amb l'interrogatori, com és apuntat en el llegendari, es procedeix a acabar la novena lliçó. Quan no es fa l'interrogatori ni la lliçó de sant Agustí es llegeix amb representació de persones, es llegeix la novena lliçó tota d'una vegada, com es fa amb les altres lliçons, fins a l'interrogatori de la Sibil·la. Aleshores, un infant, vestit com una bella donzella, canta en aquest lloc, a la trona, els versos sibil·lins, que comencen *Iudicii signum*, o bé la seva glossa, és a dir *Al iorn del iudici*, etc. Els altres preveres i els clergues que són presents responen a l'infant que va vestit així. Però si no es troba cap infant [adient], és dit per dos primatxers a l'ambó on és costum cantar la resposta de l'epístola, amb capes blanques; un d'ells dirá un verset, i un altre, l'altre verset, i així fins al final.

CONSUETA DE SAGRISTIA DE 1511
(ACM, Ms. 3.400, ff. 6r-6v)

A Matines de Nadal

A las Matines, si per uentura volran fer los profetes, tocharan N'Aloy a las sis hores de nit; e si no feran los profetes, tocharan a las set hores de la nit tochades, e fassen bon toch, e las dobles ben spayoses. Del modo del tochar, se conté deuant en les reglas generals. Sien possats a l'altar maior quatre siris blanchs, los quals cremeran tostemps fins que les duas misas altes[7] seran acadades. Sien aportats al cor quatre siris qui cremen e lo lantoner del cor sia encès. E més lo ragent fasse aportar al cor XII siris blanchs per a dir lo inuitatori,[8] de pes d'una liure cadehú; e acadat lo dit inuitatori, tornen los dits siris a la sacrastia. E sien aportades al cor quatre capas de xemellot blanch e quatre bordons d'argent per entonar a las dites Matines. E si canonge farà dites Matines, sia aportade al cor una capa de domàs blanch, ab lo respal·les de domàs blanch, per lo canonge qui ferà les Matines; a niguna altre festa no·y ha respal·les, sinó en aquesta. E si bisbe ferà les Matines, sia vestit a la sacrastia, axí com ya és dit a las primeras Vespres. E sobre lo sitial,[9] sia possat un canelobret d'argent de la sacrastia, ab un siri blanch cremant; e en totas les Matines que lo bisba ferà, serà mes dit canelobre, ab lo dit siri. Sien aportats al cor set siris blanchs, de pes cadehú de dues hunses y mige, qui cremeran en lo salamó totes les Matines. Certa persona acustume de donar aquests set siris; allí hon no·ls tramatessen, la sacrastia los té a fer. E quant se dirà l'homelia, ço és *Pastores loquebantur*,[10] aporteran al cor dues capes de xemellot blanch, ab los dos bordons de pinyacles, per los qui diran lo IX responsori. E quant se dirà la VII lissó, vage's a vestir a la sacrastia un canonge, ab

camis e domàtigue blancha de seda. E quant se dirà la IX lissó, lo dit canonge pertirà de la sacrastia per anar a la trona per dir lo euangeli, ço és *Liber generacionis*;[11] e anant a la trona, aporterà lo test d'argent e un siri blanch encès, de pes de mige liure, lo qual siri resterà al dit canonge quant haurà fet, e deuant lo canonge anirà la Sibil·la. E deuant la Sibil·la, les trompes e quatre fedrins de l'altar, dos ab ca-/f. 6v/ nalobres d'argent, ab siris blanchs, e l'altre ab lo encenser, e lo quart, ab la barqueta dels encens. E quant seran a la trona, quant lo que dirà la IX lissó serà en aquell pas que la Sibil·la deurà perlar, stroncarà lo dir de la lissó. E la Sibil·la dirà cantant lo judici; e acadat lo judici, lo matex qui dirà la lissó, procehirà la dita lissó, lexant lo dit de la Sibil·la, perquè ya serà dit per la dite Sibil·la. E dementre que la lissó se dirà, posseran al pheristol de la trona una tauayola de sede o domàs blanch. E si en dites Matines se feran los prophetas, per semblant se ferà en aquesta IX lissó, perquè sant Agustí ferà les interrogacions en aquell pas que tocharà en la dite lissó, axí com és dit de la Sibil·la. E acadade que serà la IX lissó e lo IX responsori, e la verbeta,[12] lo dit canonge dirà lo euangeli, ço és, *Liber generacionis*, etc. E acadat lo dit euangeli, feran clars. E lo senyor bisbe o lo qui farà Matines comenserà lo *Te, Deum, laudamus*, e comensat que l'hage, anar-se-n·a a la sacrastia per despullar-se. E mentre lo *Te, Deum* se dirà, los escolans aporteran al cor sis capes de xemellot blanch, ab sis bordons d'argent, e altres sis capes e sis bordons qui ya seran al cor, qui hauran seruit a las Matines: seran dotxa capes y dotza bordons, los quals seruiran per los entonadors a la primera missa. E quant lo senyor bisbe o aquell qui haurà fetas Matines se despullerà, lo qui haurà a dir la primera missa,[13] se vestirà los vestiments blanchs, no los maiors, per quant hauran a seruir a la missa maior, mes los altres aprés dels majors, ab sos companyons. E en aquesta primera missa, s'encendran los siris dels corradors.

Notes

1. Llibre XVIII, cap. 23.

2. Aquestes obres es troben descrites en LLABRÉS, G. (1921), «Repertorio de consuetas representadas en las iglesias de Mallorca (XV y XVI)», *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos* V, pàg. 920-927

3. Libre Comú de la Curia Ecclesiàstica, 1663-1669. 4 de diciembre de 1666. Arxiu Diocesà. CAIMARI, Andreu (1955), «L'Antiga pietat popular entorn del Nadal», Analecta Sacra Tarraconensia XXVII, pàg. 218, nota 47.

4. Leges synodales Majoricensis episcopatus statutae et promulgatae in Synodo Diocesana quam in sua Cathedrali Ecclesia celebravit Ilustrissimus et Reverendissimus Dnus. D. Petrus de Alagón Archiepiscopus Episcopus Majoricensis. Anno 1692. Maioricae, Apud Michael Capó Typographum. pàg. 269. Biblioteca Diocesana de Mallorca. Signatura d'imprès: 1335-E.

5. Una mostra de la diversitat de representacions actuals de la Sibil·la la trobem a AYATS, Jaume (coord.) (2005): *La Sibil·la i les Matines a Mallorca*, Palma: Consell de Mallorca, Col·lecció Músiques de Mallorca, núm. 2 (DVD).

6. L'estudi del cas de la Sibil·la com a música emblemàtica ja fou tractat a VICENS, Francesc: «La Sibil·la, un exemple de música emblemàtica», *Estudis Musicals* XV (2009), pàg. 29-36.

7. *Missa alta*: missa cantada.

8. *Invitatori*: primer salm amb què comença la pregària diària de les hores, que es fa normalment abans de les Matines.

9. *Sitial*: tron del bisbe.

10. [Lc 2,15-20] Pastores loquebantur ad invicem...

11. [Mt 1,1-17] Liber generationis Iesu Christi filii David...

12. *Verbeta*: trop típic d'alguns responsoris de Matines; aquí es tracta de la següent verbeta: Bonae voluntatis quia Verbum hodie caro est factum ex virginea stirpe David...

13. Tradicionalment, el dia de Nadal se celebraven tres misses cantades: la primera, la de l'alba i la major.